

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

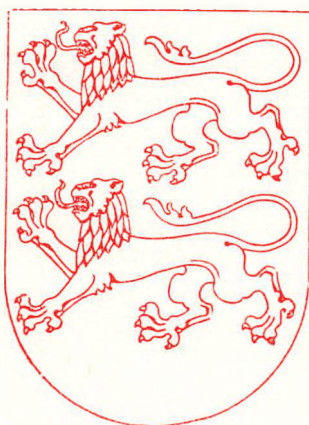
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann, Peter Kr. Iversen og Christian Stenz

INDHOLD:

V. Leick: Grøngaard Jagtslot

H. Lausten-Thomsen: Herredsfoged Hoffmanns skæbne

Martin Hansen: Dagbog fra Vesterhavegaard i Ulkebøl Sogn 1805-19 i Uddrag

Andr. Petersen: Oplevelser under Koleræpidemien i Hamborg 1892 – og efter

N. V. Due: Slægten Harck i Sønderjylland

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Arkivar Peter Kr. Iversens adresse er: Landsarkivet, Aabenraa.

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

Thisted
Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Thisted

AKTIESELSKABET
SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

AKTIESELSKABET
NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Hans Jensens Eftf.

Trikotagefabrik

I K A S T

Aktieselskabet
C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

Banken for Skanderborg og Omegn

(SKANDERBORG BANK) A-S

Kontortid 10—3 Telefon 516, 517 og 518

Skanderborg

KURANSTALLEN
Gl. Skovridergaard
IB KRISTIANSEN
KURLAGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT
TLF 515 515

N. C. Kloster

Haderslev

Telf. 2210 - 2211

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

„**CIMBRIA**“

Tømmerhandel A/S
Aabenraa
Træløst - Bygningsartikler
Støbegods
Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Sønderjyllands Kredittforening

Haderslev

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9¹/₂-12¹/₂ og 2¹/₂-4¹/₂

HORSENS

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—4

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 - Vinterskole.

Skoieplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

DANSK MASKINOPLAG A/S

(Jørgen M. Hansen)

Aabenraa

Telf. 2044

A/S Sønderjydsk

Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel.

AABENRAA

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Th. Damberg
Cigar- & Tobaksfabriker A-S

Nykøbing M.

Aktieselskabet
Landbobanken i Skive
SALLING BANK

Kontortid: 9—12 og 2—5

Lørdag 9—2.

TELEFON 100 - SKIVE.

GRØNGAARD JAGTSLOT

AF V. LEICK

Staar man paa Jejsing Banke og ser mod Syd, ned mod Grænsen, ligger der foran een et fladt og træfattigt Landskab, og man kan næsten ikke forstaa, at denne Egn endnu for fire Hundrede Aar siden var et vandrigt Skovkær, med et næsten uigennemtrængeligt Krat og store Egeskove, hvoraf der endnu den Dag i Dag findes store Stammer, naar der graves i Enge eller Moser.

Tværs gennem denne Skov gik i den senere Middelalder den gamle Landevej fra Tønder over Sæd—Burkal østpaa mod Flensborg.

Ikke langt fra denne Vej, Vest for den nuværende Grøngaard, laa dengang Gaarden Tuetmose og mod Øst paa en flad Forhøjning Gaarden Haleklamp. Begge disse Gaarde samt Lydersholm, som dengang kun var en stor Gaard, tilbyttede Hertug Frederik sig i 1503 fra Klosteret i Løgum.

Det er givet, at denne skovrige Egn har været et yndet Opholdssted for Vildt. Herom vidner de mange Fund af Gevire af Raadyr, Hjorte- og Vildsvintænder. — Da man gravede Vindtvedkanalen fandt man endog Kæbe og Horn af en Urokse.

Hertug Frederiks Søn, Hans d. Ældre, var en ivrig Jæger, og for ham var Skoveggen omkring Lydersholm et Fund. Her gik han ofte paa Jagt, og ifølge en gammel Beretning fra 1557, skulde Amtmanden sørge for, at Egnens Beboere i den bedste Jagttid skulde holde deres Hunde bundne.

Hertugen kom her ofte og gerne, og et gammelt Sagn fortæller, at da Hertugen paa et Sted mellem Tuetmose og Haleklamp nedlagde en prægtig Hjort, saa bestemte han sig til at indrette sig en Bolig paa dette Sted, hvor han saa i Jagttiden kunde tage Ophold.

Hertugen gav saa Ordre til, at en stor Del af Egnens Skov skulde ryddes, og i Aarene 1562—66 bortkørtes 18000 Læs Træ, som anvendtes ved Inddigningen af Gudskogen. Da Rydningen var foretaget, og Gaarden Tuetmose og Haleklamp var bleven nedlagt, fordi Forpagterne var Ildgerningsmænd, byggedes i 1567 Avlsgaarden Grøngaard med et Tilliggende paa ca. 1000 Tdr. Land.

Paa Gaardens Indhus, som var pyntet med Gevirene af to Hjorte, blev der indrettet to beskedne Værelser til Hertugen. I den ene Stue stod der kun seks Bænkekister og i den anden, som laa ovenover, fandtes der seks Senge.

Men disse Boligforhold har alligevel været Hertugen for trange, og da han fortsat havde Lyst til at opholde sig paa denne Egn, giver han i 1568 Ordre til, at der ikke langt fra Avlsgaarden skal bygges et Jagtslot. Amtmanden i Tønder faar Besked paa at sende en Skibsladning Byg til Holland, hvorfor der saa skal købes Kalk, Cement, Glas, Teglsten og Fliser m. m.

Det blev et dejligt lille Jagtslot, som byggedes efter Udkast af den hertugelige Bygmester Hercules von Oberburg. Slottet laa, som de nu af Skolebørnene i Lydersholm foretagne Udgravninger viser, nordøst for det nuværende Grøngaards Have. Landevejen nordfra til Lydersholm gaar midt hen over Slotsgrunden.

Hvordan Slottet har set ud, ved man ikke nøjagtigt, men paa et Kort over den vestlige Del af Tønder Amt, som er udført i 1615, findes en Tegning, der viser Hovedbygningen med to Hjørnetaarne og i Midten en stor Bro. Det er uden Tvivl det vestlige Hjørnetaarn, hvis Fundamenter man nu har udgravet.

Om Slottets indre Udstyr og Værelser vides der en hel Del, idet det er saa heldigt, at der findes en Inventarliste, som er udarbejdet af Amtmanden Joh. v. d. Wisch, som blev nedskrevet ved Hertugens Død i 1580.

Slottets Værelser har været ualmindelig veludstyrede med Møbler, Vægprydelser og andre i en Husholdning nødvendige Redskaber.

Hertugen har selv haft sine Værelser i Hovedbygningen — og den østlige Taarnstue var hans Soveværelse. I de forskellige Stuer fandtes Egetræsborde, Stueborde, Stole, Dragkister, Slagbænke, Klapsenge, Panelskabe o. m. a. De med grønt eller rødt Klæde behængte Vægge var prydet med Gevire, Horn, Malerier (der opgives 32) og Marmorbilleder i Trærammer, mange Messinglysestager og Staalspejle og det hertugelige Vaabenskjold. Paa Stole og Bænke har der ligget mønstrede Puder.

Naar Hertugen havde Gæster og sammen med disse holdt muntre Jagtgilder, har det ikke manglet paa Udstyr. Bordene var pyntet med smukke Lærredsduge, Maden serveredes paa smukke Tinfade og Tallerkener. Øl og Vin skænkedes af blaa Kander, Glaskander og Smaatønder i marmelstene, Bægre i fine blaa Glas eller i Vinkrus med Sølvhank.

Skulde Gæsterne gaa til Ro, fandtes der mange Senge med Læder-

puder, Sengetøj, Uldtæpper og Pelse. Havde man ikke nok, blev der hentet mere paa Slottet i Tønder.

Men Herlighederne varede kun kort — ti Aar. — Da Hertug Hans den Ældre døde i 1580, overtoges Slottet af Broderen, Hertug Adolf af Gottorp. Nu blev Avlsgaarden drevet af en Forpagter og Slottet havde kun sjældne Besøg af Hertugen eller Amtmanden. Fra 1634 stod Bygningen tom og forfaldt efterhaanden, samtidig med, at Omegnens Bønder stjal Sten og Træværk fra Slottet.

Det maa have været et sørgeligt Syn at se dette smukke lille Jagtslot forfalde paa denne Maade.

Amtsskriveren i Tønder fik 1648 Tilladelse til at anvende Halvdelen af Slottets Sten og Træværk til sin Nybygning paa Møllevej i Tønder. Det er den Bygning, hvor Amtsstuen er nu, og hvor man paa Husets Gavl under Vaabenrelieffet kan se Aarstallet 1648. Resten af Slottet købtes til Nedbrydning i 1656 af Herredsfogeden paa Hajstrupgaard — og dermed var Slottets Saga ude.

Siden den Tid har der hvilet Ro og Stilhed over Slottets Grund. Ploven har Aar for Aar gaaet hen over Stedet og Slottets Tilværelse er næsten gaaet helt af Minde. — Men nu, flere Hundrede Aar efter — har Skolebørn afdækket en Del af Slotsfundamenterne og dette har givet Anledning til, at Grøngaard Jagtslot's Historie atter drages frem. — — —

Herredsfoged Hoffmanns skæbne

AF H. LAUSTEN-THOMSEN

På min fødegård i Roost var der i den vestre ende af stuehuset en stor kornlade (korngulv), hvis bjælker var malede i forskellige farver, gult, blå og grønt, og vi kaldte ladens dele det gule, det blå og det grønne kammer. I et af disse hed det sig, at herredsfoged Hoffmann havde hængt sig. Vi vidste ellers intet andet om ham, end at en gammel mand en gang talte med vore forældre om, at det var mærkeligt, at de turde lade børnene sove i det hjørne af soveværelset, som hed „Hoffmanns skab“, og hvor han gik igen.

Desuden vidste vi, at gården var en gammel herredsfogedgård, og at dens navn var „Hoffmannsgave“. Der var dog ingen overlevering om, at den nogen sinde var foræret bort, så navnet er vistnok opstået

ved smitte fra stamhuset Hofmangave i Norup sogn ved Odense fjord.

Georg Christian Hoffmann eller Hofmand, som navnet undertiden skrives, var født 1708 i Oldenswort i Ejdersted, hvor faderen var præst. En ældre broder blev præst i Gelting i Angel. Selv blev den senere herredsfoged først skriver i Åbenrå og derefter i 18 år medhjælper hos herredsfoged *Martensen*, først i Løgumkloster og derefter i Stapelholm. Han blev gift med *Marcilia Martensen* af Sønderstapel. Om det var herredsfogdens datter kan ikke ses, men det er vel nok sandsynligt.

I 1744 fratrådte herredsfoged *Ivar Martini* i Hviding herred, og Hoffmann søger embedet, støttet af en overmåde varm anbefaling fra herredsfogeden i Stapelholm. Han får også embedet på vilkår af, at han ved overtagelsen betaler 400 rigsdaler til tugthuset i Glückstadt. Imidlertid giver embedet ikke så store indtægter som ventet og som tidligere, da en del af indbyggerne henlægges under det nyoprettede Ribe birks jurisdiktion.

Hoffmanns bestalling som adjunctus og herredsfoged i Hviding herred er udstedt den 27. april 1744.

Herredsfogden i Nørre Rangstrup herred *Lorentz Bertelsen* havde siddet i sit embede i 42 år, men var nu så svagelig og affældig, at han måtte have og selv ønskede en afløser. Han traf så aftale med Hoffmann om, at han skulle overtage embedet og gården i Roost mod en aftægtsydelse på 100 rigsdaler årligt. Denne overenskomst stadfæstedes af de foresatte myndigheder, og den 5. februar 1746 udnævntes kancelliråd og herredsfoged i Hviding herred *Georg Christian Hoffmann* til også at være herredsfoged i Nørre Rangstrup herred. Den 11. november samme år blev der givet ham tilladelse til at foretage hjemmevielse (huskopulation).

Gården i Roost må i hovedsagen have haft samme tilliggende som i de påfølgende næsten 200 år. Afgiften af gården var i 1760 i penge 24 skilling, desuden et svin, regnet til 1 rigsdaler og 12 rigsdaler i tjenestepenge, i alt 13 rigsdaler 24 skilling, foruden en vis mængde smør og hvert 7. år en særlig tiendeydelse af en ager i Roost.

Georg Christian Hoffmann, som havde været en fattig student og fået sin middagsmad hos velgørende familier, var nu herredsfoged i 2 herreder og ejer af den store gård i Roost lige over for ride- og husfoged *Christian Outzens* gård, som endnu hedder Roostfogedgård. Han var blevet kancelliråd og sad i sit embede til 1763. Dødsdagen vides ikke, men han jordedes i Arrild den 12. februar 1763.

Herredsfogedens sidste år forbitredes ved en strid med den lige så myndige provst i Agerskov. *Otto Christian Riese* var født i Agerskov

den 1. maj 1697, søn af provst *Christian Ottesen Riese*, der stammede fra Rise på Ærø og var præst i Agerskov fra 1696 til 1738. Otto Riese var i 7 år huslærer hos grev J. L. Holstein og blev derefter i 1730 personlig kapellan hos faderen. I 1738 blev han præst i Agerskov og i 1760 herredsprovst.

Provst Riese var en lærd mand, havde således en længere strid med nabopræsten, provst *Gutfeldt* i Bevtøft om solsystemet. Hans udførlige optegnelser i kirkebogen giver mange oplysninger af kulturhistorisk værdi. De er til dels aftrykt i *J. Fausbøls „Minder fra Agerskov sogn“*, men var vel værd at udgive som helhed. Provst Otto Riese har udgivet et par tyske småskrifter i tidens teologiske form og har på dansk skrevet „Hark Olufs besynderlige Avanturer i Tyrkiet og Hjemkomst til sit Fødested Amrum Øe. Kiøbenhavn 1762“, senere udgivet som Haderslev-tryk og sidst gengivet i facsimile i „Slesvigsk Søndagsblad 1924“. Provst Otto Riese døde i oktober 1779.

Hvad der er kommet provsten og herredsfogden imellem, kan ikke mere ses; men på en eller anden måde må kancelliråden være kommet provsten for nær; for han taler om, at denne vil tage hævn over ham i den sag, hvis papirer i stort omfang endnu findes. Der var åbent fjendskab.

Der er to bønder, *Christian* eller *Chresten Thielofsen* og hans kone *Anna Margaretha* i Bovlund og *Iver Petersen* i Rangstrup, som klager til Kongelig Mayestæt over, at Hoffmann har taget mod stikpenge. Der er ingen af de tre, som er særligt dygtig til at skrive; den ene, *Anna Margaretha*, siger Hoffmann, kan slet ikke skrive, så hun har kun holdt ved pennen, medens provsten har ført hendes hånd, inden han har sendt klagen videre til det tyske kancelli. Det er også ham, som har formet selve klagen, den er på tysk, kancelliets skrivelser, amtmand von *Klingenbergers* breve, Hoffmanns lange redegørelser, alt er på tysk, kun bønderne skriver dansk!

Klagen går ud på, at herredsfogden har ladet *Iver Petersens* testamente ligge i årevis, at han har modtaget 2 rigsdaler, et læs tørv og flere smågaver af *Iver Petersen* og „10 danske Croner“ af *Christen Thielofsen*.

Det tyske kancelli sender klagen til amtmanden i Haderslev med opfordring til, at han skal mægle forlig mellem provst og herredsfoged. Der må ikke gerne være strid mellem to så fremtrædende embedsmænd, det ser ikke godt ud. Amtmanden holder forhør; *Iver* påstår, at han har givet herredsfogden 2 rigsdaler og 1 læs brændsel for at få sit testamente attesteret. Desuden har han givet herredsfogden en snes æg og nogle mindre gaver for at denne skulle få sagen med testamentet bragt til ende, og *Christen* vidner, at han har givet de 10 kroner.

Herredsfogden er meget opsat på forlig, han skriver udkast til et sådant; men foreløbig er provsten ubøjelig, og så stævnes begge til Gottorp til den 16. oktober 1762. Hoffmann mener ikke at kunne foretage den brydsomme rejse; for „at konservere sit kummerlige liv“ beder han i en så ydmyg tone, at man i dag næppe kan undlade at smile ad den, om at blive fritaget for at rejse til Slesvig. Han har prøvet på med det gode at få sagen ud af verden. Han må med grund være ræd for, at hans sundhed i det rå vejr skal få en ny skade ved rejsen, og at den vil være højst skadelig for ham.

Den 11. november 1762 er der så en ny forhandling på amtshuset i Haderslev. Provsten vil stadig ikke gå ind på noget forlig, og Hoffmann forsvarer sig efter bedste evne. Han har altid vist uegennytte, ærlighed og pligttrøskab i sit embede. Klagen kan kun skyldes et sinds vrede, amtmanden har jo selv den 2. dec. 1761 skrevet til kancelliet, at der ikke findes noget spor af, at herredsfogden skulle have øvet pengeafpresning.

Han har slet ikke udstedt nogen attest for Iver Petersen til brug ved udfærdigelse af testamentet, om at han var uformuende. Hvorledes skulle han dog kunne have gjort det, når han gik imod provstens attest og regnede testatorernes formue til 800 rigsdaler! Det var rigtigt, at han havde fået et læs tørv; men det var kun skyldigt deputat, og hvad der ellers var givet, havde han ikke fået noget at vide om; det måtte hans tjenestefolk have taget sig af.

Testamentet var først forelagt ham den 29. januar 1760, og han havde afsendt det den 16. februar, men så var det blevet liggende i $\frac{3}{4}$ år hos amtsforvalter *Bentzen* uden at blive indløst.

Det var rigtignok blevet pålagt amtmanden ikke at meddele Hoffmann, fra hvem klagen kom; man han var ikke i tvivl om, at den kom fra provsten. Han skulle hellere sørge for fred, som han prædikede om, og ikke volde kiv. Det var slet ikke bønderne, som stod bag klagen, den var indblæst af misundelige mennesker. Herredsfoged Hoffmanns indlæg omfatter over 12 store foliosider; men hvor bittert dets tone end lyder, må forhandlingen alligevel være endt med et forlig, som det fremgår af en indberetning fra amtmanden 8 dage senere.

Kirkeregnskaberne i Tørninglen blev hvert år gennemgået af biskop og herredsfoged. Det ses, at Arrild sogns kirkeregnskab har været efterteret en gang i Roager præstegård, en anden gang i Bevtoft, men for det meste i Agerskov præstegård, således både i 1761 og i juli 1762, da striden var på det hårdeste. Det er let at forstå, hvor pinligt det må have været både for provst Riese og for herredsfoged Hoffmann; men biskop *Hans Adolph Brorson* var gift med provstens søster, og

det var grund nok til at vælge Agerskov præstegård til foretagelse af regnskabseftersynet.

Kancelliråd, herredsfoged Georg Christian Hoffmann døde i februar 1763. Kirkebogen noterer kun kendsgerningen og intet om dødsårsagen, om det har været det kummerlige liv eller selvmord. Sandsynligt kan det dog være, at den sjælelige modstandsevne er brudt sammen hos den svage mand efter så mange års bryderier, og at overleveringen kan have ret.

Hoffmanns efterfølger som herredsfoged hed Zeuthen. Enken levede endnu en årrække i Roost. Af døtrene blev den ene gift med major Fr. v. Braes, den anden med ridefoged Nic. Ganderup.

Dagbog fra Hestehavegaard i Ulkebøl Sogn 1805-19 i Uddrag

VED MARTIN HANSEN

Paa Hestehavegaard i Ulkebøl Sogn findes en læderindbunden Bog i Kwart paa 275 haandskrevne Sider. Det er første Bind af en Slags Dagbog eller Journal, som omfatter Aarene 1805—19, og som er ført af en af Gaardens tidligere Ejere Boelsmand Jørgen Christensen Iversen. Oprindelig har Dagbogen udgjort 3 Bind, hvorom talrige Henvisninger i det bevarede første Bind bærer Vidne. Hvor de to sidste Bind er blevet af, vides ikke.

Forfatteren er født i Kær den 12. Maj 1788 og er Søn af Boelsmand (Gaardmand) Christen Jørgensen og Hustru Maria Christens. Efter Faderens Død den 17. Dec. 1813 overtog Sønnen Gaarden og drev den til sin Død 1864. Han har været en oplyst og interesseret Bonde, særlig har han været optaget af Plantning af Frugttræer og har desuden haft Sans for Pennens Arbejde. Foruden Dagbøgerne paa ca. 8—900 Sider har han foretaget en meget omhyggelig Afskrift af Jordebogen for Ulkebøl og Kær.

Det foreliggende Bind af Dagbogen er skrevet med en smuk og letlæselig Haandskrift og er af et meget blandet og forskelligartet Indhold. Efter en astronomisk Indledning om Jorden, Solen og Maaenen og en Fortegnelse over Evropas Folkestammer ender han i Kær og fortæller nu løst og fast, stort og smaat om Slægt og Afstamning, om Dagens Arbejde, om Begivenhederne i den store Verden, om Skatter og Afgifter, om Høst og Handel, om Landbrug og Gartneri, om Forskningsresultater og en Masse gode Husraad, om Militærtjeneste og Familiebegivenheder, om de Bøger, han har læst i de lange Vinter-

aftener, og meget mere, alt i en broget Blanding mellem hinanden. Hans vaagne Interesse fik ham til midt under Englænderkrigen at gøre en Rejse til København og til som Soldat at foretage en Vandring fra Eckernførde til Rendsborg. Hans Læsning var meget omfattende. Bøger laante han baade af Læseselskaber og private, selv som Soldat i Eckernførde skaffede han sig Litteratur. Fra 1810—1819 anfører han som læst ikke mindre end 97 skrifter, hvoraf adskillige i flere Bind. Det var Romaner, Skuespil (Øhlenschläger, Samsøe), Biografier, Rejsebeskrivelser, Skrifter om Landbrug, Historie, Kunst, Astro-nomi, Fysik, Lægekunst o. m. a. Undertiden gør han Uddrag til sin Dagbog, naar han finder særlig bemærkelsesværdige Oplysninger eller værdifulde Tanker. Alt dette vidner om en levende interesseret og vaagen Aand, men i og for sig ikke om nogen dyb Natur. Han giver Skildringer og Oplysninger, men ikke Betragtninger.

Naturligvis findes her mange Oplysninger, som kun er for Lokalhistorikerne, men ogsaa Ting, som muligvis kan have Interesse længere ud. Der skal her gives nogle Uddrag af Bogen.

Anno 1807.

Dette Aar begyndte i August Maaned igjen Kriig med Engeland. Sælland blev da strax omringet af engelske Flaader. Englænderne gik i Land, og efter 3 Dages Bombardering paa Kjøbenhavn overgav man vores Flaade, da det var deres Ærende at afhente denne. Her blev i en Hast Vagten opstillet omkring ved Landkanterne. Man kunde her til Lands (see) en Tidlang fra 1 til 2 engelske Vagtskibe imellem Als-øe, Fyhn og Ærøe. Eet af disse skjød en Dag om Efteraaret henved 40 Kugler i Land ved Momark. Paa denne Dag var jeg og flere herfra commanderet til at trække paa Vagt ved Fyhns Hav. Alt Alslands Krigsfolk og Kystmilitz trak op til Momark; men vores Folk fra Allarmpladsen ved Kjær Skole kom ikke længere end til Hørup Kirke. Disse Skibe foruroligede os ofte, saa at vi ofte blev sammenkaldede paa Allarmpladsen, hvilket ogsaa undertiden skete om Natten.

Anno 1808.

Den 19. Februar meldte jeg mig frivillig at ville tjene Kongen ved Hertuginde Lovise Augustas Livjægerkorps, som blev oprettet dette Aar.

Den 13. Marts døde Kong Christian d. 7.de. Han var 59 Aar, 6 Uger 2 Dage gammel og regerede i 42 Aar, 8 Uger og 3 Dage.

Den 1. April indtraadte jeg i Livjæbertjenesten og blev indquarteret i Sønderborg.

Tidlig om Foraaret marcherede Frantzoserne her ind i Danmark.

Paa en Sørejse fra Sælland til Holsten kom Prinds Pontocorve (General for den franske Armee) tilligemed en Mængde andre Officerer op i Sønderborg. Samme Dag var jeg i Sønderborg og fik dem at se. Iblandt den franske Armee var en Slump Spanierer, disse bleve om Sommeren oprørisk i Fyhn og deserterede til Englænderne. Frantzoserne, som var paa Fyhn, maatte forløbe; henved 100 Mand marscherede her igjennem Sønderborg; da jeg paa denne Tid laa indquarteret i Sønderborg, saa fik jeg ogsaa dem at see. Om Efteraaret marscherede alle Frantzoser igjen ud af Danmark.

Denne Prinds Pontocorve blev Kronprinds i Sverrig Anno 1810, efterat Prinds Christian af Augustenborg var død, som var udvalgt Anno 1809.

Anno 1813.

Den 28. April blev jeg indkaldet i Tjeneste ved Corpset.

Den 30. April om Morgenen Klokken 7 afmarscherede Korpset fra Sønderborg; om Aftenen Klokken 7 kom vi til Flensborg.

Den 1. Maj om Morgenen Klokken 6 afmarscherede vi fra Flensborg, om Eftermiddagen Klokken 5 i Schlesvig.

Den 2. Maj marscherede vi fra Schlesvig om Morgenen Klokken 8, og Klokken 3 vare vi i Eckernførde.

Den 17. Julius om Morgenen Klokken 6 gik jeg i Selskab med 4 af mine Kammerater ud af Eckernførde for at reise hen at bese Rensborg. Vi kom der Klokken 10½ om Formiddagen. Veien mellem disse to Steder regnes for 3½ Mil. Her besaae jeg Tøihuset, Voldene og var inde i Garnisonskirken, hvor jeg saae Kong Christian den 7des Liigkiste¹⁾. Jeg saae ogsaa Slavehuset for Slaverne samt Kanalen og det Sted, hvor Skibene trækkes igjennem imellem 2 Porte. Vi forlod Rensborg Klokken 7½, og Klokken 2 om Natten vare vi igjen i Eckernførde.

Den 6. Decbr. marscherede Korpset ud af Eckernførde og drog til Kanalen for at besætte alle Overgangssteder. Jeg kom til at ligge i Quarteer i Nauwillenbek hos en Bonde. Den 7. om Aftenen blev blæst Allarm, og vi kom saa at ligge paa en Herregaard, heed Wartberg. Her laae vi den 8.de men vare næsten alle paa Vagten ved Landwehrslusen (sic!). Den 9de marscherede en Deel af vor Armee over Landwehrslusen med hvilken Deel vi, som havde Vagten her, maatte slutte an og marschere med efter Rensborg. Samme Dag gik Fjenderne ogsaa over Kanalen paa et andet Sted, hvor de toge omtrent 45 Mand af vort Korps til Fanger og siden spærrede Veien til Eckernførde og Rensborg. Vi bleve om Natten i 3 Timer indquarterede i en Bye, heeder Rebensdorf.

¹⁾ Kong Chr. d. 7. døde i Rendsborg d. 13. Marts 1808.

Den 10. Decbr. om Morgenen Klokken 8 traf vi Fjenden paa Veien og begyndte et Slag med ham ved *Sehsted*²⁾; det blev ved til Klokken 4 om Aftenen, hvorpaa vi siden fortsatte Marschen til Rensborg og kom der Klokken 9, da Forstaden brændte.

Den 15. Decbr. marscherede alle Jægere af vort Korps ud af Rensborg, nemlig vi faae Mand, som vare der, og kom om Natten Kl. 11 til Schlesvig. Den 18. Decbr. om Formiddagen Kl. 10 marscherede vi ud af Schlesvig og kom om Eftermiddagen til nogle Byer imellem Schlesvig og Husum. Den Flok, som jeg kom med, kom til en Bye, kaldet Ellingsted. Der laae af de russiske Kosakker, de modtog os venlig, fordi der var Vaabenstilstand; men fordi de ikke vilde rykke ud af Byen, saa marscherede vi strax til en Bye ved Navn Trøia. Jeg laae i nogle Huse lidt derfra om Natten, heed Holm. Her var en god Egn. Holm ligger saaledes, at man har omtrent 2 Mile til Schlesvig, 2 Mile til Husum og 4 Mile til Flensborg. Den 19. Decbr. marscherede jeg med en Commando igjen til Ellingsted. Denne Bye ligger i en Hedeegn.

Den 2. Januar 1814 marscherede jeg tillige med Commandoen om Aftenen Kl. 6 fra Ellingsted og kom Klokken 4 i Holm. Den 3. Jan. om Morgenen Klokken 7 marscherede vi med den største Deel af Korpset fra Trøia og vare om Eftermiddagen Kl. 3 i Flensborg. Den 4. Januar om Morgenen Klokken 7½ marscherede vi med hele Korpset (undtagen de som vare fangne og døde) ud af Flensborg og kom om Aftenen Klokken 7 til Sønderborg. — —

Den 20. Januar blev jeg hjempermitteret og den 31. Jan. afleverede hele Korpset og blev permitteret til videre Ordre.

Under Krigen i Holsten døde Forf.s Fader og blev begravet 2. Juledag. Jørgen Iversen overtog da Fødegaarden. Et Par Aar efter giftede han sig. Heraf giver han i Dagbogen følgende Skildring, som vidner om hans Sans for materielle Værdier.

1816.

Den 17. og 18. Julius havde jeg Bryllup med min Kone Chatrine Marie Christens af Ulkebølskov. Hun er født 1794 d. 9. April.

Til mit Bryllup var indbudet 94 Huse. Til disse var indkjøbt i Sønderborg af alle Slags Spise- og Drikkevarer for 71 Rdlr. 1 Mk. 5 Sk. og en Koe for 21 Rdlr. Min Svigerfader Christen Hansen Brok bragte ogsaa en Koe og betalte tillige det halve af Bryllupsbekostnin-

²⁾ Det danske Korps var sendt til Hamborg til Støtte for den franske Marskal Davout. Efter Slaget ved Leipzig maatte det trække sig tilbage, truet af en mange gange større Hær Russere, Tyskere og Svenskere under Karl Johan. I Slaget ved Sehested slog den danske Hær sig igennem og rykkede ind i Rendsborg, hvor den blev modtaget med Jubel og Illumination.

gen. Bryllupsgaverne beløb sig til 161 Rdlr. 1 Mk. 12 Sk. og 5 Sølv-Spiseskeer. Desuden blev solgt af det overblevne Flesk 13 Lp. $3\frac{1}{2}$ p. for 13 Rdl. 1 Mk. $5\frac{1}{2}$ Sk. og af Smør 2 Lp. 10 P. for 13 Mk 1 Sk. Pengene derfor blev deelt saaledes imellem mig og min Svigerfader, at jeg fik 8 Rdlr. 2 Mk. 11 Sk. til min Part.

For at see, hvad Geviinst jeg har havt paa mit Bryllup har jeg gjort følgende Regning: 2 Køer for 46 Rdl., Spise- og Drikkevarer fra Sønderborg 71 Rdl. 1 Mk. 5 Sk., til Korn, Kjørsler og Dagleierne omtrent 18 Rdl., hvilket tilsammen udgjør 135 Rdl. 1 Mk. 5 Sk. for Indkjøb. Naar nu det overblevne af det Sendte og Kjøbte beløber sig til 29 Rdlr. 3 Sk. og fradrages i Indkjøbssummen, saa bliver den virkelig udlagte Sum 106 Rdlr. 1 Mk. 2 Sk. Bryllupsgaverne vare i rede Penge 161 Rdlr. 1 Mk. 12 Sk. og 5 Sølv-Spiseskeer, regnede for 8 Rdlr. Drages nu den udlagte Sum herfra, saa seer man Gevinsten at være 63 Rdlr. 10 Sk.; men da min Svigerfader betalte Halvdelen af Indkjøbssummen og fik Halvdelen af det Overblevne, saa kan jeg temmelig nøjagtig regne Gevinsten for 116 Rdlr. 20 Sk.

Oplevelser under Koleraepidemien i Hamborg 1892 — og efter

AF ANDR. PETERSEN

I Aaret 1890 — samme Aar, jeg blev konfirmeret — sendte mine Forældre mig til Altona for en gennemgaa et 2-Aars Kursus paa et Musikkonservatorium. Jeg kan ikke netop sige, jeg boede flot under Opholdet; mit Værelse var et lillebitte Kvistkammer paa Raadhus-taarnet. Der stod Sengen, en Stol, min Kuffert og der var knapt nok Plads til et lille Bord. Vinduet var et lille et af den Slags man ser i Staldbygninger, i Halvmaane-Form. Frisk Luft manglede derimod ikke, Taget var Ventil nok; om Vinteren var det ikke sjældent, at Sneen laa en Tomme tyk i Kammeret — men jeg var ellers godt nok tilfreds med, som det var.

En Maaned før min Skoletid var til Ende, nemlig i August 1892, rygtedes det, at der var udbrudt Kolera i Hamborg. Magistraten mod-sagde Rygterne, men da Tilfældene forekom hyppigere, kunde Sandheden ikke mere holdes hemmelig. Der var virkelig Kolera i Stein-strasse og omliggende smaa Gyder. Antallet af døde steg for hver Dag. Ude i Provinsen fortaltes de uhyggelige, omend overdrevne Ryg-ter fra Hamborg. De døde hentedes af Hensyn til Smittefaren i store

Flyttevogne. Folk blev angrebne af Sygdommen ikke alene hjemme, men ogsaa pludselig paa Gaden; de blev blaa i Hovedet, besvimede og faldt om. Saadan blev mange opsamlet og lagt ind i Flyttevognen indtil den var fyldt; nogle endnu inden de var døde. Alt skulde gaa rask. —

Epidemien kunde dog begrænses til omtrent Halvdelen af Hamborg. Der døde omtrent 3—400 om dagen. Hele byen lugtede af Kreolin men Forretnings- og Forlystelseslivet gik sin vante Gang.

Der saas mange fulde Folk. Rom skulde nemlig være et godt Middel mod Smitten, saa det var for mange en kærkommen Anledning. Det skete saaledes ikke saa sjældent, at en døddrukken som formentlig Kolerasyg blev indlagt i Epidemihusene. De Døde fik ingen Kiste, de blev indsmurt i Kalk og saa begravet i Fællesgrave. —

Det var ikke saa mærkeligt, at mine Forældre var meget ængstelige for mig. To Brødre var for nogle Aar siden døde af Difteritis, og jeg var alene tilbage. Jeg skulde komme hjem; om Aftenen spillede jeg i et Theater paa St. Pauli, saa jeg var jo ikke langt fra, hvor Epidemien rasede. Den 1. September rejste jeg, samme Dag, Epidemien var paa det højeste, der døde den Dag 600. —

Ude i Provinsen var der fra den Dag truffet Foranstaltninger til at modtage rejsende, der kom fra Hamborg, i Karantæne. Da jeg jo slet ikke kom fra Hamborg, men fra Altona, og saaledes ikke var smittefarlig, slap jeg ogsaa, dog kun med Nød og næppe, for Karantænen i Tønder. Paa Banegaarden blev jeg modtaget af min Fader og en Doktor. Lægen skulde undersøge mig i en afsides beliggende Barak. Jeg traf straks paa Banegaarden flere Bekendte, som alle gik uden om mig, fordi de var bange for mig. Da vi vilde ind i Banegaards-Restaurationsen, blev vi standsede; Navnet „Kolera“ havde sat Befolkningen i en saadan Skræk, at det var langt værre end i selve Epidemiomraadet. Jeg længtes efter at komme hjem til min Fødeby Rørkær.

Ved Indgangen til Byen mødte Amtsforsander Jørgen Hostrup og Kommuneforsander Hans Petersen (Faderen til nuværende Sognefoged Nis Petersen). Amtsforsanderen oplæste højtideligt en Skrivelse fra Landraaden, hvorefter jeg skulde indespærres i Hjemmet. Jeg skulde foreløbig bo 14 Dage i et Kammer med Vindue ud til Haven. Ingen maatte komme i Berøring med mig i disse Dage. Maden skulde serveres gennem Vinduet. Jeg præsenterede Lægens Erklæring om, at jeg var funden fuldstændig fri for Kolera, men det nyttede intet. Ordren fra Landraaden skulde overholdes. Baade Amtsforsanderen og Kommuneforsanderen fandt dog denne Foranstaltning latterlig. Forresten var det hele for os alle en lille morsom Oplevelse. — Efter at

Døren var blevet forseglet, og Myndighederne var gaaet deres Vej, steg jeg selvfølgelig ud af Vinduet. Kommuneforstanderen, som jo skulde passe paa, at det hele gik som det skulde, kom allerede et Par Dage efter og brød Seglet, han syntes det hele var for meningsløst.

Men hermed er Kolera-Historien ikke til Ende. Nu kommer Finalen: En Desinfektion paa Tønder Vajsenhus.

Min Kuffert stod stadig paa Fragtbanegaarden i Tønder, den kunde ikke udleveres og det varede flere Maaneder, førend jeg modtog Meddelelse om, at Kuffertens Indhold skulde desinficeres. Der var nemlig anskaffet et nyt Apparat, og det skulde prøves første Gang paa mit Tøj. Desinfektionen skulde foregaa i Vajsenhusets Gaardsplads. Det hele blev arrangeret som en lille Forestilling. Hele Seminariet, Magistraten og en Del af Byens Honoratiores var indbudte til at overvære denne Scene. Desuden var foruden jeg selv Fader og Moder til stede. Kufferten blev nu sat midt paa Gaardspladsen, og jeg skulde saa pakke alle mine Ting ud paa Stenbroen. Indholdet bestod af en god Seng og mange, meget værdifulde Noder. Der var ogsaa en Lommebog, jeg havde arvet efter en Fætter. Lommebogen var en Gave fra den kendte Komponist Niels W. Gade, som Fætteren havde faaet under Opholdet paa Det kgl. Musikkonservatorium, og mange, mange andre Ting. Alt blev nu puttet i Apparatet og udsat for 80 Graders Varme. Kort sagt: Det hele blev fuldstændig ødelagt. Min Moder græd som et Barn, da Forestillingen var forbi. Denne Slutning paa Kolera-Historien var jo alt andet end morsom.

SLÆGTEN HARCK I SØNDERJYLLAND

AF N. V. DUE

Personnavnet *Hark*, ogsaa skrevet *Harch* eller *Harck*, er af gammel Dato i Sønderjylland. Som Fornavn er det ganske vist Formen *Harke*, der var almindelig paa Vesterhavsvæerne og angives at være Diminutiv af det frisiske Navn *Harre* eller *Harro*¹⁾; men at ogsaa den korte Betegnelse *Hark* blev anvendt til Fornavn, ses bl. a. af det pudsige Skillingstryk om nogle Søfolk fra Amrom: *Hark Olufs* besynderlige *Avanturer*²⁾. Det tilsvarende Efternavn *Harksen* er ikke ualmindeligt i Sønderjylland og kan ogsaa findes uden for det.

¹⁾ Knudsen og Kristensen: Danmarks gamle Personnavne I, 1. Halvbind, Sp. 478; Kok: Det danske Sprog i Sdrj., 2 Del, Side 23.

²⁾ Trykt i Haderslev. Forord af *Hark Mikkelsen* er dateret 1761 (Kgl. Bibl.)

Hark som Efternavn træffes paa Christian den Fjerdes Tid i Tønder, hvor Slotsportneren og Tolderen hed Johann Harck³⁾. Det ses ikke, om han var Sønderjyde eller en Embedsmand, kommet fra Kongeriget. Derimod siges det om en Skomagersvend *Harck*³⁾, som godt hundrede Aar senere aflagde Borgereden i Tønder, at han var kommet nordfra, „bei Ripen“. Paa den Tid var *Hark* et udbredt Efternavn i Nørrejylland. I Viborg Landsarkivs store Personalregister findes saaledes nævnt hened en Snese Personer af det Navn fra Tiden før 1800. Fra en af dem, Vinhandler *Sivert Harch* i Viborg, kom Navnet til Holsten, idet en Søn, *Peter Harck* (1729—1788), blev Kobbersmedesvend paa Kobbermøllen ved Krusaa i Bov Sogn, hvorfra hans Børn førte Navnet til Flensborg og Husby Herred og deres Efterkommere førte det videre sydpaa, saa det i nyere Tid findes i Segeberg i Holsten.

Det virker paa denne Baggrund ejendommeligt, at den nulevende Slægt *Harck* i Sønderjylland hverken stammer fra Friserne eller fra de nørrejydske Hark'er, men har faaet sit Navn ved en Forvanskning af et Stednavn.

Den ældste kendte Person af Slægten — og for saa vidt dennes Stamfader — hed *Peder Jacobsen* og boede i *Harches* eller *Harchis*, nu kaldet *Harkes*, en lille Samling Gaarde og Huse i Ølgod Sogn, midtvejs mellem Varde og Ringkøbing. Naturligt nok blev der til hans Navn, naar det blev nævnt i Kirkebøgerne eller andetsteds ved hans Giftermaal 16. 7. 1724 med *Else Christensdatter* fra det nærliggende Forsomhoe, ved deres 8 Børns Fødsel og ved hans Begravelse 14. 1. 1739, føjet Stednavnet *Harches*. — Da hans Enke og Børn tog Ophold i Varde, fulgte Tilnavnet med, men inden længe ændredes det til Familienavnet *Harch*. Man var aabenbart kommet saa langt bort fra Lokaliteten, at Betydningen af Navnet ikke var almindelig kendt, saa dette formentlig kunde opfattes som Genitiv af det dengang ikke ualmindelige Efternavn *Harch*. (Derimod eksisterer Efternavnet *Harkes* den Dag i Dag i Egnen omkring Ølgod).

En ganske tilsvarende Udvikling har gjort sig gældende for den anden Slægt *Harck*, der er udgaaet fra Varde, men i Modsætning til den førstnævnte, der drog sydpaa, er draget mod Øst. — Anders Andersen *Harches* (f. 1758, d. 22. 4. 1841), Søn af Anders Lauritzen og Margrethe Chrestens Datter i *Harches*, blev, da han fik Gaard i Gjellerup, tæt uden for Varde, kaldet *Anders Hark*, og da Gaarden overgik til Hans Nielsen fra Sneum, blev Tilnavnet overført til den nye Ejer, medens den foregaaende som Aftægtsmand maatte nøjes med i Mandtalslisten at hedde Anders Andersen. Fra Hans Nielsen *Harck*

³⁾ Andresen: Bürger und Einwohnerbuch, Side 139, 61; (Geschichte der Stadt Tondern, Side 207, 267)

stammer bl. a. Juristerne Harck og Forlagsboghandleren af samme Navn i København.

Det synes ikke at være muligt at afgøre, hvorvidt de to Slægter Hark er i Familie med hinanden eller kun har Navneafledningen af Harches fælles.

Gennem to af *Peder Jacobsen Harches* og *Else Christensdatters* Sønner førtes Navnet Hark videre og til Sønderjylland. Den ene var Consumtionsbetjent i Varde, *Jens Pedersen Hark* (db. 2. 9. 1731 i Ølgod Kirke, d. 19. 6. 1805 i Varde), som i 2 Ægteskaber fik 13 Børn, hvoraf ved Boopgørelsen efter hans Død de 10 var i Live og bosatte for de tres Vedkommende i Ribe og for de seks' i Sønderjylland, medens den yngste, den 6-aarige *Niels Jensen Hark* var hjemme hos Moderen; men ogsaa han (f. 27. 6. 1799 i Varde, d. 23. 3. 1864 i Aabenraa) foretrak som voksen Landet Syd for Kongeaaen og giftede sig i Aabenraa, hvor der endnu lever Efterkommere efter ham; dog forsvandt Slægtsnavnet af Byen, da hans Søn *Jens Nielsen Hark* døde 13. 2. 1921, 81 Aar gammel, tre Aar efter sin Søster *Catharina Hark*, der blev 80 Aar, medens en anden Søster, *Maria Christina Hark*, ganske vist døde senere (20. 4. 1934, 90 Aar gl.), men som gift med Rebslager Peter Jørgensen havde skiftet Navn; endvidere var en yngre Halvbroder, *Peter Christian Nielsen Harck* (f. 9. 6. 1857), flyttet til Kiel.

Den anden Søn fra Harches, *Thomas Pedersen Hark* (db. 7. 4. 1739 i Ølgod, bg. 3. 9. 1779 i Guldager), fik Borgerskab som Skræddermester i Varde 29. 3. 1759, men flyttede en halv Snes Aar senere lidt længere mod Syd, idet han bosatte sig i Hjerting, hvor hans næstældste Søn, *Søren Hark* (f. 28. 6. 1768 i Varde, d. 30. 4. 1816 i Hjerting), efter sin Stedfader Lars Nielsen overtog Hjerting Kro og blev, som der staar i Mandtalslisten, „Privilegeret Værtshuusholder, Reebslaaer og har Auling“. Hans Giftermaal med *Ane Bolette Smidt* repræsenterer Slægtshistoriens romantiske Islæt. Hun var som Datter af Ejeren af Frøstrupgaard⁴⁾, Nord for Varde, Birkedommer *Hans Smidt* og *Karen Sophie Fogh* bestemt for en anden, men sin Søren vilde hun have, og derfor flygtede hun gennem et Vindue bort fra Gaarden med ham. — Saadan fortæller Overleveringen⁵⁾, men af Kirkebøgerne ses, at noget varigt Fjendskab mellem Familierne kan der ikke være opstaaet, idet Vielsen fandt Sted i hendes Sognekirke i Lunde og Hr. Birkedommeren var Fadder til det første Barn ligesom hendes Moder og Søskende til flere af de 7 Børn, som kom i Ægteskabet.

⁴⁾ H. K. Kristensen: Lunde Sogn (1923); Trap VIII, Side 467 (4. Udg.)

⁵⁾ Meddelt af en Sønnedatters Søn, Sønderjyden Lærer N. H. Bossen i Varde, † 1923.

Ane Bolettes Fader, Birkedommer Hans Smidt, var i sine yngre Dage Fuldmægtig hos „højædle og velb. Fru Oberstløjtnantinde Gersdorf til Kærgaard“ mellem Ribe og Bramminge. Sognepræsten Knud Lang fortæller⁶⁾ om Udskiftningen i Vilslev By efter hans Plan bl. a.: „Samme Udskiftning blev foretaget i Foraaret 1764 og fuldendt i Foraaret 1766, ved hvilket store Værk hendes paa Gaarden værende Fuldmægtig, Hr. Hans Smidt, har vist en utrættelig Flid og Nidkærlighed fra først til sidst og derved gjort sit Navn udødeligt i Vilslev By“. — Ak, den Udødelighed blev kort. Hverken Oberstløjtnantinden, Sognepræsten eller Fuldmægtigen mindes mere i Byen. I Artiklen: „Vilslev i det 19. Aarhundrede“⁷⁾ siger Forfatteren i 1905 kort og godt: „Hvornaar den (Udskiftningen) har fundet Sted, vides ikke med Sikkerhed“.

Ogsaa Ane Bolettes Morfader var Birkedommer. Han hed Hans Nielsen Fogh (f. 1700, d. 7. 7. 1781) og boede Nord for Bramminge i Størsbøl ved Vester Nykirke, i hvilken hans Kisteplade er ophængt⁸⁾. Birkedommer Fogh blev af Beboerne i Jernved Sogn brugt som Sagfører i deres Strid med Myndighederne⁹⁾.

Af Søren og Ane Bolette Harks Børn flyttede flere til Sønderjylland; men det synes, som om alle de nuværende Bærere af Navnet Harck dérstedt stammer fra Sønnen *Hans Sørensen Harck* (f. 10. 4. 1799 i Hjerting, d. 15 .11. 1851 i Tønder), der 1833 aflagde Borgereden i Tønder som Garver og giftede sig med en Fagfælles Datter der fra Byen. Deres Søn *Søren Harck* (f. 9. 5. 1838, d. 23. 8. 1916), der var Snedker, forblev i Tønder; men af hans 7 Børn førte 2 Sønner Slægten yderligere et Stykke Syd paa, saa de ved Grænsedragningen i 1920 kom til at bo lige uden for den danske Del: *Hans Sørensen Harck* som Bagermester i Brarup og *Ingwert Harck* som Prokurist i Flensborg, hvor han først for nylig har trukket sig tilbage fra sit værdifulde Arbejde i den danske Skoleforening¹⁰⁾.

Naar man i vore Dage træffer Navnet *Harck* paa begge Sider af Skelbækgrænsen, er det disse to, det stammer fra. Derimod udgør Spindesidens Medlemmer en langt mere forgrenet Slægt.

⁶⁾ Saml. t. Jydsk Historie og Topografi, 3. Rk. IV B. (1904) Side 86.

⁷⁾ Fra Ribe Amt, 1905, Side 28.

⁸⁾ Trap VIII, Side 513 (4. Udg.)

⁹⁾ P. Nygaard: Jernved Sogns Historie I (1921), II (1930).

¹⁰⁾ Flensborg Avis 14. 4. 1944, 14. 4. 1949, 23. 12. 1949.

Haslev Gymnasium

Kostskole for Dreng

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Sønderjysk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S

HØJER

Støt

De sønderjyske Indsamlinger

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup } 13
18

Graasten Andelsslagteri

A-S FAXE KALKBRUD

Frederiksholmens Kanal 16

Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres
ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

I serien:

Skrifter, udgivne af Historisk samfund for Sønderjylland

er udkommet:

- Nr. 1 Erik Christensen: *Fra min virksomhed i Tønder*. Kr. 3,— (med-
lemmer kr. 2,25).
- Nr. 2 *Bonden, der blev landråd*. Minder fortalt af domæneforvalter
P. J. Refshauge: (udsolgt).
- Nr. 3 *Tønder gennem tiderne I*. Kr. 12,— (9,—).
Tønder gennem tiderne II. Kr. 10,— (7,—).
- Nr. 4 M. H. Nielsen: *Fra slesvigsk fattigvæsens fortid*. Kr. 6,— (4,50).
- Nr. 5 Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: *Vejledning i studiet af Sønder-
jyllands historie*. Kr. 3,— (4,—).
- Nr. 6 *Navneregister til H. P. Hanssens værker*. Udgivet af Johan Hvidt-
feldt: Kr. 5,— (3,—).
- Nr. 7 *Aktstykker vedrørende Kreditanstalt Vogelgesangs tilblivelse*.
Kr. 4,50 (3,—).
- Nr. 8 Peter Kr. Iversen: *Vejledning for sønderjyske lokalhistorikere*.
Kr. 4,50 (3,—).
- Nr. 9 Johan Hvidtfeldt: *Slægtshistoriske studier i Sønderjylland*.
Kr. 2,75 (2,—).
- Nr. 10 *Nordslesvigs åndelige genforening med Danmark*.
Kr. 10,— (6,—).
- Nr. 11 Olav Christensen: *Bibliografi over sønderjysk slægtstavelette-
ratur*. Kr. 2,75 (2,—).

Medlemmer af Historisk samfund for Sønderjylland kan bestille skrif-
terne hos samfundets kasserer, adj. Knud Fanø, Frilandsvej 21, Tønder.
Ikke-medlemmer kan købe dem i boghandelen.